

NIVELUL DE TRAI ÎNTRE CALITATEA VIEȚII ȘI RESURSE

OVIDIU DIMBEAN-CRETA

În literatura de specialitate conceptul de calitate a vieții a apărut și s-a dezvoltat — după cum este bine cunoscut — ca urmare a evoluției postindustriale a statelor capitaliste dezvoltate, constituindu-se într-o reacție critică și/sau autocritică la adresa societății de consum, a teoriilor creșterii economice necontrolate, a risipei și a dezechilibrelor de orice fel.

Spre exemplu, dezechilibrul ecologic și protecția mediului natural au fost o sursă de prim ordin, care a contribuit la validarea problematicei calității vieții.

Desigur că, odată lansat conceptul, nu s-a limitat doar la a semnaliza și critica neajunsurile și contraefectele societăților superindustrializate asupra vieții oamenilor ci, depășind rolul de contrapondere în balanța aprecierii vieții individului și/sau a grupurilor de diferite dimensiuni, și-a propus mult mai mult.

Și-a propus înainte de toate o disecare, în sens metodologic, a tuturor componentelor vieții omului și respectiv a factorilor de influență, o analiză pluridisciplinară și multifactorială a acestora, în integralitatea și interconexiunea lor, pentru a putea surprinde ce este important și *cît*, pentru ca oamenii să fie fericiți (în accepțiunea în care aceasta include satisfacția și nu invers) și în final, *cum* să se intervină eficace pentru a atinge acest deziderat.

Evident, noțiunile de fericire, satisfacție, plinătate a vieții, sînt evaluative, relative, subiective în relația individ-grup-societate și pot privi numai anumite aspecte ale calității vieții sau pe toate, în globalitatea lor. Însă operaționalizarea lor este destul de dificilă, motiv pentru care, aceasta reprezintă un obiectiv permanent spre care trebuie să tindă cercetarea calității vieții. Revenind la originea conceptului, trebuie precizat faptul că acesta și-a găsit cadrul propice de manifestare pe terenul bătătorit al unui nivel de trai și al unui standard general de viață ridicat pentru majoritatea colectivității, pe fondul maximului de creștere economică postbelică atins de Occidentul anilor '70 și a unei bunăstări corespunzătoare. Așadar euforia progresului nelimitat prin încrederea deplină în posibilitățile revoluției tehnico-științifice, convertite spre creștere și dezvoltare, a dus la conceptualizarea unei „econo-

mii a bunăstării" (welfare economics) ¹ — concept etic, valorizator, normativ în știința economică, vis-a-vis de economia pozitivă, ale cărei rezultate pot fi cuantificate și verificate.

Ulterior, simțindu-se poate nevoia unei socializări a bunăstării, a identificării unei destinații sau finalități, a fost elaborat conceptul de „bunăstare socială” (social welfare) ², pentru ca în cele din urmă și sub impulsul factorului politic, al politicii sociale să se ajungă la formula de „stat al bunăstării” (welfare state) ³, îmbinându-se elementul economic și cel politic-administrativ, în slujba celui social, de grup și individual.

Din punct de vedere politic, se pare că sistemul care s-a identificat cel mai mult cu obiectul statului bunăstării sociale, a fost social-democrația occidentală, ale cărei politici sociale au avut în vedere în esență: securitatea socială; o legislație care să favorizeze domeniile sănătății, educației și familiei; protecția socială (vizează cu precădere piața muncii și populația aptă de muncă, spre deosebire de securitatea socială care se referă în principal la ajutorarea grupurilor defavorizate — bolnavi, invalizi, bătrâni — în general, precum și la cazuri deosebite — boală, bătrânețe, deces — în particular); proliferarea sectorului terțiar; mecanismul redistribuirii venitului; condițiile de muncă și de viață și nu în ultimul rând, reconsiderarea sistemelor de pregătire școlară și profesională. După cum se observă, direcțiile de acțiune ale „social welfare state” sînt în linii mari în spiritul cercetării teoriei calității vieții și a modalităților concrete de intervenție pentru atingerea acestui deziderat, cele două concepte potențindu-se reciproc și completându-se în practică, în fața barierei crizei energetice și de materii prime, a răspîntiei la care ajunsese omenirea la începutul anilor '70.

Semnălele trase atunci de numeroși oameni de știință și specialiști din domeniile economic, politic, ecologic, social, prospectiv, prin lucrările și rezultatele prezentate, au reușit să convingă și să conștientizeze caracterul limitat al resurselor, punînd problema conservării și regenerării lor.

În aceste condiții, politica economică și socială a statului bunăstării a trebuit să fie subordonată tendințelor și dezideratelor *formulate* ale calității vieții omului, simultan sub toate aspectele, în contextul unui mediu social, natural, demografic-familial, economic și politic echilibrat și ale cărui efecte pozitive să nu mai dea loc celor nocive, atît în prezent și în viitorul imediat, cît mai ales pe termen lung.

Condițiile concrete ale României

Și la noi conceptul de calitate a vieții a fost preluat operativ și asimilat de către factorul politic-decizional la vremea respectivă, însă nu a putut fiînța decît ca o nouă formulă ideologic-speculativă, întipărită mental și vehiculată lozincard de către arsenalul demagogic al puterii, fără nici o acoperire în practică.

¹ Nicolae Frigioiu, *Statul bunăstării sociale și calitatea vieții*, în *Calitatea vieții*, nr. 1/1990, p. 33.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

Nu încapă îndoială că și în România anilor '60—'70 „se trăia bine”, poate cel mai bine din lunga și zbuciumată noastră istorie, perioadă în care socialismul se apropia de apogeu, iar lipsurile de tot felul nu erau generalizate și resimțite de o majoritate a populației.

Aceste afirmații pot fi susținute prin analiza dinamicii VN și respectiv a PIB pe locuitor și pe total, de-a lungul a trei intervale de timp, a ritmului mediu anual de creștere a acestor indicatori în perioada 1971—1974, cât și prin evoluția comparativă a salariului real în aceleași perioade, în țări foste socialiste și în țări capitaliste dezvoltate și mediu dezvoltate :

TABEL 1
(%)

Perioada (anii comparați)	1965÷1960			1970÷1960			1974÷1970			Ritmul mediu anual de creștere al VN și PIB în perioada 1971—1974
	VN (PIB)		Sala- riul real	VN (PIB)		Sala- riul real	VN (PIB)		Sala- riul real	
	pe loc.	pe total		pe loc.	pe total		pe loc.	pe total		
Țara										
Bulgaria	133	138	110	194	210	141	131	134	—	7
R.D.G.	120	118	113	154	152	—	125	124	—	5,7
România	149	154	122	203	224	146	150	155	—	10,6
Iugoslavia	135	144	130	169	189	184	125	130	—	5,7
Ungaria	122	124	109	164	170	129	127	129	—	6,2
Austria	119	122	—	150	158	—	121	124	—	4,9
Franța	124	133	—	158	175	—	118	122	—	4,3
Grecia	143	147	—	—	—	—	119	121	—	4,4
Portugalia	130	136	—	—	—	—	132	133	—	7,2
Japonia *	153	161	—	257	286	—	124	129	—	7,4
	1970=100			1960=100			1960=100			

* Pentru Japonia s-a luat în considerare PNB, iar pentru ultimul interval, datele sînt pentru perioada 1973/1970.

Chiar dacă ritmul mediu anual de creștere al VN al României a crescut cu 8,50% în perioada (1961—1965), cu 9,50% în perioada (1966—1975) și cu încă un procent la începutul deceniului opt — după cum se observă din tabel — trebuie ținut seama în primul rînd, de bazele total diferite de calcul de la care se pleacă (cu deosebire în ce privește relația dintre cele două sisteme socio-economice) și care vor fi în parte explicate ulterior, iar în al doilea rînd trebuie păstrate rezerve asupra realității și obiectivității înregistrării datelor referitoare la țara noastră, în raport fie și numai cu țările foste socialiste.

Însă cu toate rezervele și suspiciunile, este clar că ritmul de creștere și dezvoltare era ridicat, chiar dacă tipul acestei creșteri era ex-

tensiv, cu urmări extrem de negative pentru viitorul care avea să vină. Egalizarea populației în principal prin politica salarială, pe fondul diluării proprietății private și a încheierii cooperativizării agriculturii nu putea percepe încă și — cu atât mai puțin conștientiza — perspectiva relativei sau absolutei sărăcii, care plana asupra unei întregi națiuni, sub povara politicii totalitare a unui grup conducător restrîns.

TABELUL 2

**Salariul mediu net pe ramuri ale economiei naționale
în anii 1960 și, respectiv, 1970**

lei lunar

Anii Ramuri	1960	1970
TOTAL	802	1289
— Industrie	829	1288
— Construcții	821	1384
— Agricultură	703	1205
— Silvicultură	601	1063
— Transporturi	876	1375
— Telecomunicații	752	1135
— Circulația mărfurilor	697	1166
— Gospodărie comunală, de locuințe și alte prestări servicii neproductive	742	1138
— Învățămînt, cultură, artă	819	1298
— Știință și servicii științifice	935	1413
— Ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică	760	1215

Sursa : *Anuarul Statistic al României 1990*, București, Comisia Națională pentru Statistică, 1991, p. 123.

TABELUL 3

**Repartizarea salariaților pe grupe de salarii nete realizate,
în cei doi ani luați ca referință (1960 și 1970)**

(%)

Anii Grup de salarii	martie 1960	iunie 1970
0	1	2
TOTAL salariați	100	100
— pînă la 1 000 lei	80,3	23,4

0	1	2
— 1 001—1 300 lei	13,8	38,1
— 1 301—1 500 lei	3,3	14,1
— 1 501—1 700 lei	1,3	8,8
— 1 701—2 000 lei	0,8	7,3
— 2 001—2 500 lei	0,5	5,4
— 2 501—3 000 lei		1,7
— 3 001—3 500 lei		0,7
— 3 501—4 000 lei		0,3
— peste 4 000 lei		0,2

Sursa : *Anuarul Statistic al României 1990*, București, Comisia Națională pentru Statistică, 1991, p. 124.

Datele din tabelele de mai sus reflectă clar politica egalitaristă practică în domeniul salarial, atât pe ramuri ale economiei naționale, cât și pe total salariați, încadrați la nivelul anului 1960 în raport de 4/5 din total, cu salarii de sub 1 000 lei/salariat. Creșterea generală și continuă a nivelului prețurilor interne și externe a determinat implicit și creșterea salariilor într-un ritm chiar accelerat, potrivit creșterii indicatorilor de productivitate a muncii și producție (venit) pe lucrător, pe locuitor și pe total (vezi tab. 1). Interesant de remarcat este faptul că, deși venitul maxim pe locuitor și mai cu seamă pe total, a crescut pentru România în anul 1970 față de 1960 cu mai mult de 100%, totuși *salariul real* n-a atins o creștere de 50%, lucru sesizabil și din tab. 2 (unde creșterea medie a *salariului mediu net* pe total este de aproximativ 60%), iar în tab. 3 se observă că deși evantaiul grupelor de salarizare s-a lărgit mult în 1970 față de 1960, mai mult de jumătate din totalul salariaților aveau sub salariul mediu (peste 60% din totalul salariaților, cu sub 1 300 lei) și circa 3/4 (de asemenea din total) aveau cu puțin peste salariul mediu (sub 1 500 lei), demonstrând astfel opțiunea de egalizare la niveluri scăzute a veniturilor populației prin politica salarială.

Decizia politico-militară și poziția conducerii țării noastre din 1968, față de evenimentele din Cehoslovacia și față de intervenția trupelor tratatului de la Varșovia, a avut urmări cu totul deosebite și cu efecte contradictorii pentru viitorul României în cele două decenii care au urmat, efecte greu previzibile atunci, chiar și pentru autorii hotărârii.

Aceasta a însemnat un *element de individualitate cu totul remarcabil* în contextul uniformității strategico-ideologice, politico-militare și economico-sociale a blocului răsăritean și a perioadei războiului rece care nu se încheiase, element generator al unei legitimități și aureole fără margini, atât pe plan intern, dar mai ales internațional. S-a creat iluzia unei defazări a opțiunii noastre de creștere și dezvoltare, pro-

prie și nealterată față de „vecinătăți”, iluzie creată și în Occident (dar consecințele acestei iluzii trebuie să le suportăm singuri în prezent). Această *iluzie*, dublată o bună perioadă de multă *credibilitate*, s-a dovedit în timp un adevărat *bum@rang*, care a transformat ascendentul politic-moral, diplomatic și parțial, chiar economico-social față de țările vecine și „surorj de sistem”, într-un scut, o mască dincolo de care și-a creat cadru propice de manifestare un sistem dictatorial, autocrat, ultraperfecționat, camuflat de către cel mai draconic aparat al poliției secrete din Europa de Est.

Reiterind aspectul economic, nu există nici un dubiu în a aprecia că puterea politică nu ar fi putut fi menținută și fortificată, în lipsa unei conduceri supercentralizate și planificate a economiei naționale, în cadrul căreia toate pirghiile economice și financiar-monetare (politică de prețuri, de credite, dobânzi, economiile bănești, regimul valutar) să fie concentrate într-o singură mână.

„Traiul bun” din România, despre care aminteam mai devreme, nu trebuie însă confundat cu bunăstarea economică în care „se scaldau” statele occidentale în perioada descrisă, fie și numai datorită modului și căilor distincte de creștere economică și dezvoltare, total diferite între cele două sisteme opuse (capitalist și socialist). Cert este că, lumea în ansamblul său a cunoscut o accentuată dezvoltare după al II-lea război mondial, care a fost marcată de o anumită regularitate până la declanșarea crizei energetice și de materii prime. (A fost o reală întrecere — în creștere și dezvoltare — între cele două sisteme conturate după război, care a eliminat premisa războiului rece). Însă bazele diferite de la care s-a plecat (necesitatea refacerii și reconstrucției pentru unii, continuarea dezvoltării pentru alții), cât mai ales strategiile diferite de dezvoltare (între care, planul și proprietatea de stat pe de o parte, piața și proprietatea privată, mixtă, inclusiv concurența, pe de alta, ca elemente strategice fundamentale diferite), au determinat niveluri de dezvoltare generală diferențiate, atât ca volum pe locuitor, cât și structural, după cum și din punct de vedere al calității, competitivității și performanțelor pe terțe piețe.

a. P.N.B./locuitor (\$ S.U.A.) în anii 1950 și 1977

TABEL 4

\$/loc.

	1950	1977
S.U.A.	3 193	8 750
Franța	1 230	7 500
Piața Comună	—	6 283
Japonia	380	6 510

Sursa : *Economie politică. Capitalismul contemporan*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 77.

b. Produsul material net (brut) pe locuitor în moneda țării de origine în anul 1975 la prețuri curente sau constante

TABELUL 5

Bulgaria	(P. material net, la prețuri curente) :	1 631 leva/loc.
R.D.G.	(P. material net, la prețuri constante) :	9 419 mărci R.D.G./loc.
Ungaria ¹	(P. material brut, la prețuri constante) :	70 851 forinți/loc.

¹ Pentru anul 1980.

Sursa : *Statistică conturilor naționale*, în *Anuarul Națiunilor Unite*, 1986.

c. V.N. al României (pe locuitor) în anii 1965, 1970 și 1975, calculat pe baza datelor din *Anuarul Statistic al R.S.R.*, 1970 și 1976, a fost :

TABELUL 6

Anii V.N. lei/persoană	1965	1970	1975
România	7694,7	10500	12353,8

În pofida dificultăților de omogenizare a datelor comparabile (ani, indicatori și modul lor de agregare, prețuri, paritatea și fluctuațiile cursurilor valutare), rezultă destul de clar, avînd în vedere diferența de curs valutar dintre monedele țărilor foste socialiste și dolarul american (aproximativ 1 \$ american = 20 lei în 1975), baza total diferită de la care se pleacă în aprecierea nivelurilor și ritmurilor dezvoltării, atît pe total cît și pe locuitor, între cele două sisteme social-economice, politice, militare etc.

Economia României nu numai că a respectat, amplificat și „îmbunătățit” teoria economică a dezvoltării socialiste (societatea socialistă multilateral dezvoltată), dar a și împrumutat un model de creștere economică extensivă (prin industrializarea forțată, cu orice preț, predicție avînd industria grea, masivă, energofagă și mare consumatoare de resurse, inclusiv de forță de muncă), străin de tradiția, aptitudinile și posibilitățile proprii, model lansat inițial de Rusia Sovietică, sub imperativul unei experiențe deja acumulate pe calea socialistă de dezvoltare (între cele două războaie) și susținut ulterior cu tărie de către celelalte conduceri din Est, dintre care a noastră nu a făcut excepție, dimpotrivă, realizînd fiecare dintre ele importanța socială a acestui tip de dezvoltare, singura garanție viabilă pentru menținerea bazei sociale largi și puternice a partidului muncitoresc unic, deținător al puterii¹.

Edificatoare în acest sens sînt datele referitoare la structura V.N. pe ramuri ale economiei naționale și, de asemenea, structura populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale.

¹ Silviu Brucan, *Pluralism și conflict social*, București, Editura Enciclopedică 1990.

Structura populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale
în anii 1975 și 1987

(%)

Ramuri ale econo- miei națio- nale <u>Anii</u>	TOTAL popu- lație ocupată	Sfera produc- ției mate- riale	Indus- trie și con- strucții	Agri- cultură și silvi- cultură	Trans- porturi, tele- comu- nicații și cir- culația mărfu- rilor	Alte ramuri	Sfera nepro- ductivă
1975	100	87,3	38,7	38,1	10,5	—	12,7
1987	100	86,2	44,8	28,6	12,8	—	13,8

TABELUL 8

Structura V.N. (P.I.B.) pe ramuri ale economiei naționale
în anii 1974 și 1986 în țări foste socialiste și capitaliste

(%)

<u>Țări</u> <u>Ani și ramuri</u>	România	Bulgaria	R.D.G.	Iugoslavia	Ungaria	U.R.S.S.	Austria	Suedia	Turcia
1974									
— Industrie și construcții	65	61	70	40	56	64	—	—	—
— Agricultură și silvicultură	16	21	11	23	17	18	—	—	—
— Transporturi și telecomunicații	5	8	5	7	6	6	—	—	—
TOTAL	86	90	86	79	79	88	—	—	—
1986									
— Industrie și construcții	70	70	70	52	58	57	37	31	37
— Agricultură și silvicultură	16	13	12	13	15	20	3	3	17
— Transporturi și telecomunicații	6	8	5	7	9	6	6	6	10
TOTAL	92	91	87	72	82	83	46	40	64

Sursa : Anuarul Statistic al R.S.R., București, D.C.S., 1976 și 1989.

Din ambele tabele reiese accentul deosebit care s-a pus pe industrializarea rapidă, forțată, peste posibilitățile și mai ales, necesitățile proprii, ignorându-se ramuri importante și extrem de folositoare

structurii și tradiției economiei noastre, cum ar fi meșteșugăritul, mica producție, serviciile și turismul. Deviațiile de orientare și strategii economice apar mai pregnant, în comparație cu structurile pe ramuri ale V.N. din Iugoslavia și Ungaria (țări în cadrul cărora, elemente ale micii producții de mărfuri libere, concurențiale, de piață, s-au păstrat mai mult decât în oricare alte țări din fostul lagăr socialist) și în modul cel mai elocvent, față de structurile pe ramuri ale P.I.B. din cele trei țări capitaliste luate ca referință (unde ponderea sectorului terțiar — indicatorul cel mai frecvent folosit în ultimul timp pentru compararea nivelului dezvoltării economico-sociale — depășește 1/2 din structura P.I.B. al țărilor dezvoltate în anul 1986 — Suedia, Austria) — tab. 8.

De aici și impactul diferit receptat în Est față de Vest, al revoluției științifice și tehnologice asupra dezvoltării, în fostele țări socialiste și la noi implicit, această problematică intrând mai cu seamă și cu precădere în titulatura și limbajul șablonard al documentelor „programatice” de partid și de stat (după cum se observă acestea se identificau), dar fără a se aplica real în practică. Desigur că asimilarea și folosirea teoretică a conceptului s-a integrat perfect programului de indoctrinare și dogmatizare sistematică a populației (vezi titulatura unuia din ultimele planuri cincinale), asemeni preluării celui de calitate a vieții, care a reprezentat în fond unul dintre ultimele „colacuri de salvare ideologică” și de abatere a atenției publice de la realitatea nevrosimilă care prolifera. Însă practic era periculos să se întreprindă ceva, deoarece consecințele aplicării cuceririlor tehnico-științifice nu puteau favoriza poziția dictaturii, dimpotrivă, ar fi subminat-o, reducându-se rolul și numărul muncitorilor manuali, industriali — fundamentul social al piramidei comuniste.

TABELUL 9

Distribuția populației ocupate pe cele trei sectoare economice (1970)

(%)

1970	Industrie	Agricultură	Servicii
Bulgaria	30,4	35,8	6,2
R.D.G.	42,1	13,0	10,8
România	23,0	49,3	4,3
Ungaria	35,9	26,4	8,0
Belgia	35	4,7	18,5
Franța	29,7	14,3	15,9
Japonia	28	17,4	19,9

Sursa : Silviu Brucan, *Pluralism și conflict social*, București, Editura Enciclopedică, 1990, pag. 24.

Așadar, criza energetică și de materii prime care a „întîmpinat” omenirea la începutul anilor '70, a găsit total nepregătită lumea socialistă a cărei creștere economică, relativ accelerată pînă atunci, a intrat într-un mare impas. Costurile de producție au crescut vertiginos, eficiența și rentabilitatea erau amenințate, iar facilitățile revoluției științifice și tehnologice nu încăpeau decît pe hîrtie, din motivele arătate deja. În atari condiții, sistemul socialist s-a autocondamnat la distrugere, acumulînd minusuri pe toate planurile :

— producția a crescut disproporționat sau a crescut doar teoretic prin metoda raportărilor fictive, mistificate ;

— se producea, „ca să se producă”, fără piețe de desfacere reale sau pentru că „trebuia”, chiar dacă nu era rentabil ;

— tehnologiile învechite, depășite, erau mari consumatoare de resurse (energetice, materii prime, strategice și umane) și foarte poluante) (Copșa Mică, Suceava -- adevărate recorduri triste) ;

— politica salarială nestimulativă și criza crescîndă de mărfuri a încurajat specula, corupția, furturile din averea statului și mai puțin, cea individuală, insignifiantă, proliferarea pieței „negre” etc.

Iată numai cîteva din elementele de fond, rezultate în urma combinării situației internaționale cu condițiile concrete din România anilor '70, care au rupt relativul echilibru economic și social, dirijat după 25 de ani de socialism, declanșîndu-se scăderea treptată a nivelului de trai general al populației României.

Cu siguranță că latura economico-materială nu este decît un aspect al deteriorării nivelului de trai, ca urmare a mai multor cauze, între care problema resurselor este centrală.

Acest lucru se observă în principal din studierea modului de împărțire a V.N. în fond de acumulare și fond de consum, evoluția în timp a acestei distribuii, cît și din analiza evoluției structurii fondului de consum pe componente, urmărindu-se cu deosebire consumul populației din fondurile sociale de consum (tab. 10).

Raportul dintre acumulare și consum, după ce la nivelul anului 1980 ajunsese cel mai echilibrat din ultimii 10—15 ani, permițînd o accelerare a acumulării (ca resurse alocate pe viitor, față de consum care se mai sprijinea încă pe inerția iluzoriei bunăstări sociale a anilor '70), a revenit la proporțiile obișnuite în anul 1985 (30/70), pentru ca în anul bilanțului final, 1989, să apară cel mai disproporționat din ultimii 20 ani cel puțin, reflectînd clar situația alarmantă la care se ajunsese sub aspectul strategiei de dezvoltare și a resurselor de acoperire a acestora.

Consumul de interes general a scăzut chiar în 1989 față de 1980 și, de asemenea, consumul populației din fondurile sociale de consum. Aceleași concluzii pot fi trase și din urmărirea dinamicii fondului de consum în 1989 comparativ cu 1970, față de 1980 comparativ cu 1970, rezultînd o încetinire majoră a ritmului de creștere sau chiar o stagnare, o scădere, care au influențat implicit și cuantumul și structura cheltuielilor bugetare, după cum se observă în tab. 11.

TABELUL 10

V.N. utilizat pentru fondul de consum și fondul de acumulare
(calculat în prețuri curente)

Anul	miliarde lei											
	Total	%	Fond consum	%	Fond de acumulare	%	Consumul populației	Din comerțul cu amănuntul	Servicii	Din res. producătorilor agricoli	Din fondurile sociale	Consum de interes general
1970	219,1	100	156,2	71,3	62,9	28,7	146,6	86,5	19,0	30,9	10,8	9,6
1980	530,3	100	340,6	64,2	189,7	35,8	327,4	199,7	43,5	67,0	17,2	13,2
1985	618,0	100	432,3	69,9	185,7	30,1	419,0	262,9	57,6	80,4	18,1	13,3
1989	588,0	100	478,3	81,3	109,7	18,7	466,2	283,2	67,2	100,4	15,4	12,1

Dinamica fondului de consum :

1980/1970	= 208
1985/1970	= 218
1980	= 105
1989/1970	= 236
1980	= 114
1985	= 107,9

Sugestive în acest sens sînt și datele referitoare la structura cheltuielilor bugetului de stat și modificările intervenite în cadrul acestuia în timp, nu înainte de a menționa faptul că, dacă pînă în anul 1980, cheltuielile bugetare au crescut în paralel cu veniturile, execuția bugetară fiind echilibrată, după acest an, deși veniturile bugetului de stat au mai crescut — desigur nu în ritmul cunoscut pînă în 1980 — totuși cheltuielile alocate de la buget s-au redus sau au stagnat, în scopul creării și raportării de excedente bugetare.

TABELUL 11

**Volumul și structura cheltuielilor bugetului de stat
în anii 1970, 1980, 1985 și 1989**

Anul	mil. lei (%)	mil. lei (%)			
		1970	1980	1985	1989
Cheltuieli		130900,2=100	296787,3=100	291985,2=100	283425,5=100
1. Finanțarea economiei naționale		61	63	61	56
din care :					
— cheltuieli pentru finanțarea dezvoltării economico-sociale		31	37	51	49
— cheltuieli pentru finanțarea altor obiective și acțiuni privind economia națională, din care :		30	26	10	7
cercetarea științifică		1,5	1	3	2
2. Finanțarea acțiunilor social-culturale		26	24	31	37
3. Apărarea țării		6	3	4	4
4. Organele puterii și ale administrației de stat, judecătoria și procuratura		1,5	1	1,5	1,5
5. Diverse cheltuieli		5	9	1,2	1,2

Sursa : *Anuarul statistic al României 1989*, București, Comisia Națională pentru Statistică, 1990.

În structura cheltuielilor bugetare, se observă că dacă acestea au crescut în mod absolut pînă în anul 1980, ele au fost preponderent orientate spre finanțarea dezvoltării economico-sociale, cele destinate acțiunilor social-culturale stăgînd ca pondere. Se remarcă înjumătățirea cheltuielilor alocate apărării țării. După anul 1980, se constată o nouă orientare în modul de finanțare al economiei naționale, bazată pe ramurile de bază și reducîndu-se mult finanțarea altor obiective și acțiuni privind economia națională; totodată a crescut după 1980 cota de cheltuieli alcătuite acțiunilor social-culturale în dauna poziției „diverse cheltuieli” în principal.

Însă degradarea globală a calității vieții la noi în ultimele două decenii, se datorează unei multitudini de factori, care au totuși un numitor comun: *factorul politic*, sub toate laturile (politică economică, ecologică și implicit socială), autocrat și exclusivist ale cărui caracteristici s-au opus diametral acelor proprii social-democrației europene și statului bunăstării.

Posibilitățile și imperativele viitorului sistem

Prin urmare este clar că *modul de organizare al societății* — sistemic vorbind — în primul rînd din punct de vedere politic (factor diriguitor și al celorlalți: economic, social), este decisiv în ce privește modul de gestionare a resurselor unei comunități, cît și asupra efectelor acestei gestiuni, reflectate în nivelul de trai. Totodată, aceeași origine decizională o are și calitatea vieții în ansamblul său, referitoare la o anume colectivitate, în speță la o întregă societate, atîta timp cît aceasta este expresia unei politici sociale și economice (demografice, ecologice) concrete.

Am văzut cum au involuat lucrurile, foarte punctat, pînă la prăbușirea sistemului dictatorial în răsăritul Europei și — în cele din urmă și la noi, Revoluția din Decembrie 1989 însemnînd în ultimă instanță, voința și puterea unui popor pentru un trai mai bun, de calitate, responsabil pretențiilor civilizației europene la sfîrșit de secol XX. Toate celelalte obiective (democrație, pluralismul politic, mirajul economiei de piață, respectarea tuturor drepturilor și libertăților cetățenești etc.) nu sînt decît mijloace — importante, e drept, dar atît — pentru atingerea și păstrarea unor modele de viață de invidiat.

În acest sens, rolul statului și al conducătorilor săi (ca reprezentanți legitimi, aleși în mod liber, prin voința majorității) este evident, referitor la asumarea unei răspunderi ingrate, dar onorante, sub aspectul ridicării nivelului general de bunăstare a întregii populații, al unui standard de viață superior, cantitativ și calitativ.

Conform cu starea precară a economiei românești, din multe puncte de vedere, ca rezultat al politicii vechiului regim, stare valabilă și în ceea ce privește nivelul de trai al populației, *politica priorităților* este o chestiune foarte delicată în prezent, aceasta neputînd fi rezolvată decît printr-o unire și sincronizare a tuturor forțelor națiunii (eco-

nomice, politice, științifice), împotriva unui dușman comun (de astă dată, nu dictatura, ci urmele ei adânci: sărăcia și înapoierea). Chiar dacă soluțiile propuse sînt deseori mai mult sau mai puțin diferite, ele trebuie subordonate aceluiași scop și ordonate, combinate de asemenea manieră, încît să servească scopului pentru care au fost concepute.

În această ordine de idei, avînd în vedere posibilitățile noastre concrete în prezent, foarte reduse, am putea fi „furați” de aceste obiective — mijloc sau scop în sine (economie de piață, tranziție, democratizarea vieții politice, sociale) pentru prezentul și viitorul imediat, ignorînd sau aminînd calitatea vieții oamenilor pentru o perspectivă viitoare, ulterioară refacerii economice pe baze noi. Or, tocmai acest imperativ nu trebuie neglijat nici un moment (el constituind chiar elementul catalizator, motivator al însăși declanșării și victoriei Revoluției române), ci dimpotrivă, el trebuie să ființeze ca un *obiectiv urmărit în mod sistematic*, ca o profesiune de credință a politicii de stat, aparat aflat tot mai mult sub controlul și cu participarea directă, cît mai largă, a cetățenilor, în mod real. Astfel s-ar contura cheia strategică evolutivă a prezentului și viitorului României, armonizînd interesele imediate, cu cele de perspectivă, cele ale dezvoltării-acumulării, cu cele de consum și nu în ultimul rînd, cele colective cu cele individuale.

„Orientarea sistematică spre lichidarea lipsurilor elementare, spre asigurarea unui nivel decent, civilizată de viață pentru întreaga colectivitate, nu reprezintă o derogare, sub influența factorilor extraeconomici de la logica economicității, ci un element intrinsec, esențial al unei politici economice eficiente și sănătoase”¹.

În concluzie, tocmai pentru că resursele și posibilitățile economice sînt în prezent reduse și lent reproductivă, refacerea trebuie făcută din mers, sub toate planurile, alături al condițiilor-mijloace, cît și al țelurilor subordonatoare, *prin armonizarea și restimularea sistemului de interese*, pornindu-se de la o echitate a șanselor și accesului individului în fața viitorului și a posibilităților de opțiune. Transformarea mentalităților este mai dificil de operat la nivelul conștiinței comune, și nici nu este recomandabilă atîta timp cît ar fi rezultatul unei noi îndoctrinări (sau dezîndoctrinări) ideologice, cu efecte bine cunoscute; aceasta se va produce în timp, în paralel cu transformarea celorlalte laturi — mai ales exterioare — în relația individ-societate și va fi expresia modificărilor la nivelul conștiinței individuale, sub impulsul propriilor convingeri, formate din experiența percepută ca subiect al colectivității.

Dar pentru constituirea acestui cadru de manifestare liberă, naturală a individului, statul trebuie să-și identifice strategia politică cu atributele și componentele principiale ale calității vieții, strategie care nu se va putea dovedi performantă, dacă nu va reuși să-și pună amprenta și să se facă simțită efectiv în viața oamenilor².

¹ Cătălin Zamfir, *Sistemul economic și bunăstarea*, în *Probleme economice*, nr. 17/1990.

² Cătălin Zamfir, *Calitatea vieții ca obiectiv politic*, în *Calitatea vieții*, nr. 1/1990.

În această idee, dincolo de sarcina creării fundamentului legislativ-constituțional al noii societăți, al unei noi forme de organizare politică, economică și socială, sub autoritatea unui nou tip de conducere la toate nivelurile ierarhice, printr-o descentralizare constructivă, tinzînd spre limita unei funcționalități optime, transpare necesitatea unei *politici sociale protecționiste*, închegate și unitare, cu o misiune delicată, dar obligatorie față de majoritatea populației, lipsită încă de prea multe posibilități și alternative de viață solitară prosperă (poate e prea mult spus, dar măcar fără grija satisfacerii unor nevoi curente). Dar, iată că ceea ce pare atît de greu de realizat în prezent poate fi transformat într-un avantaj, pornind de la faptul că, dintr-un anumit punct de vedere, se pleacă de la zero pe toate planurile, însă cu pași mărunți, sincronizați și bine gîndiți se poate edifica — din mers — un nou sistem, a cărui orientare permanentă să fie calitatea vieții oamenilor. *Condițiile* pentru înfăptuirea acestui deziderat nu sînt multe, dar trebuie respectate, pentru ca statul nostru să poată deveni un stat al bunăstării, care să creeze premisele unei vieți de calitate pentru o tot mai mare parte a cetățenilor săi, exploatînd eficient resursele disponibile în prezent (pămîntul, resursele de muncă și — în limita posibilităților — capitalul propriu și împrumutat) :

a. *Definitivarea cadrului legal de funcționalitate a noului sistem și urmărirea sistematică a respectării lui*, printr-o atitudine responsabilă și incoruptibilă a organelor specializate ale statului (justiția, procuratura, poliția, garda financiară, jandarmeria, armata, S.R.I.).

Există două posibilități pentru garanția loialității lucrătorilor acestor instituții :

— recompensarea salarială substanțială, fără alte privilegii, care contravin democrației reale a statului ;

— adoptarea unui stil de muncă interdependent și intercondiționat, atît în interiorul fiecărei instituții de acest gen, cît și între ele, care să presupună o supraveghere permanentă a activității fiecăruia de către ceilalți, indiferent de funcție ;

b. *Valorificarea la maximum a resurselor de muncă*, prin interesarea și stimularea performanțelor individuale, drept cea mai importantă resursă disponibilă ;

— Orientarea forței de muncă spre ramuri deficitare (agricultură, servicii, construcții, energetică), prin pîrghii economico-financiare (garanția unui loc de muncă, masă, cazare, salarii satisfăcătoare, negociabile, facilități la impozitare) și nu voluntarist-administrative ;

— Posibilitatea reprofilării și recalificării forței de muncă, după necesități ;

— libertatea de opțiune și posibilitatea concretă de a desfășura mai multe activități, aducătoare de venit, cu efecte benefice pentru întreaga societate ;

— Aprecierea muncii după rezultatele și contribuția efectivă individuală la venitul global al fiecărui colectiv, avînd în vedere capacitatea reproductivă a capitalului — forță de muncă, drept sursă de formare și acumulare, inclusiv a celorlalte forme de capital (material și financiar) ;

— Stabilirea riguroasă atît a *salarului minim pe economie* (ca fundament pentru negocierea și/sau statutarea tuturor celorlalte nive-

luri salariale superioare, eliberate de limitele impuse de administrația și conducerea centrală, cu excepțiile de rigoare, subordonate fiind numai gestiunii economico-financiare locale), cât și a nivelurilor și condițiilor acordării ajutoarelor de șomaj, cu toate particularitățile acestui fenomen, avind implicații economico-sociale deosebite ;

— Îmbunătățirea sensibilă a calității vieții de muncă prin reconsiderare în egală măsură a atributelor triadei : *democratizare-umanizare* a muncii — *coparticipare* economică și politică la luarea deciziilor, elemente care se întrepătrund, potențându-se reciproc ;

— Constituirea și cizelarea unei adevărate *piețe a muncii*, în cadrul căreia forța de muncă să redevină o marfă la mare preț, iar administrarea ei să facă obiectul unor entități patronale și manageriale pregătite atât pentru o bună conducere economică, cât și pentru întronarea unor raporturi de cooperare și negocieri constructive cu sindicatele ;

c. *Redimensionarea locului și rolului sistemelor financiar-valutare, monetar, bugetar și fiscal*, de instrumente cheie ale politicii decizionale a statului pentru :

— echilibrarea bănească a fluxurilor de marfă și semnalarea proceselor inflaționiste ;

— măsurarea forței economice, prin raportarea monedei naționale la diferite valute, în perspectiva convertibilității ;

— *procesul redistribuirii veniturilor*, ca una dintre măsurile de inițiere ale statului bunăstării.

Aici, politica fiscală și bugetară, de mobilizare la bugetul statului a unor fonduri însemnate, pe calea impozitelor, taxelor, chiriilor și a altor pîrghii de acest gen, pentru redistribuirea în urma repartiției primare a veniturilor, este hotărîtoare.

Importantă va fi însă echilibrarea cererii enorme de fonduri din partea beneficiarilor surselor bugetare, cu „oferta” către buget, care nu trebuie exagerată, în dauna purtătorilor primari de venit. În acest sens, *constituirea* surselor va trebui să supravegheze atent funcționarea sistemului de impozitare, prevenind sau înlăturînd tendințele de evaziune fiscală și — totodată — să-și perfecționeze mijloacele concrete de lucru (ca număr, volum și structură a modalităților *filului fiscal-bugetar*). De asemenea, se va încerca și căutarea altor surse de operare a instrumentelor bugetare, în afara celor cunoscute mai mult sau mai puțin : *impozitul* pe venituri din muncă (salariu) și/sau din proprietate (profit, dividende, dobîndă, chirie, rentă etc.), *taxe* (pe teren, clădire, șosele, autoturism, notariale, administrative, șomaj etc.) ; *chiriile* percepute la locuințele proprietate de stat vor însuma un quantum considerabil.

Tot în această direcție, statul poate concesiona sau vinde nu numai locuințe și spații comerciale persoanelor fizice și juridice — mici întreprinzători particulari, ci chiar regii autonome și societăți industriale, comerciale, bancare, de construcții și transporturi, ramuri întregi — la licitație — pe măsura dezvoltării capitalului privat și în condițiile unei gestiuni necorespunzătoare a lor din partea statului, într-o perspectivă nu foarte îndepărtată (vezi exemplul social-democrațiilor vest-europene de la finele anilor '70 și începutul anilor '80).

Astfel se pot crea la dispoziția bugetului de stat sursele economico-financiare atât de necesare pentru susținerea unei multitudini de sarcini, ale căror ponderi și niveluri în structurarea și evoluția lor în timp, vor înregistra sensibile modificări :

1. protecția și securitatea socială a celor care reclamă aceasta, sub imperativul unor programe speciale de activitate ;

2. sprijinirea învățămîntului, științei și culturii, a sectorului de sănătate, a familiei și copilului, crearea unor condiții pentru practicarea sportului de masă — amatori și pentru petrecerea timpului liber ;

3. măsuri legislative dar și administrativ-financiare pentru protecția mediului natural, asigurarea calității mediului natural și urban în integralitatea lor, combaterea și prevenirea energetică a poluării (chimice, radioactive, fonice, vizuale) și desființării lor (exploatarea rațională a pădurilor, a subsolului) ;

4. subvenționarea unor produse ale sectoarelor menționate la punctul 2 (medicamente, cărți, rechizite școlare, îmbrăcăminte, încălțăminte pentru copii și vîrstnici, alte obiecte de folosință pentru persoanele handicapate, hrană pentru cantine, burse pentru elevi și mai ales studenți, în țară și în străinătate).

De mare importanță pentru viitor va fi investiția în om (prin educație, învățămînt, știință și tehnologie, cultură), care merită chiar și sacrificii valutare, cu condiția garanției unei investiții eficiente și care să servească interesului național.

Aceasta justifică odată în plus importanța valorificării capitalului uman propriu, prin mijloace și eforturi proprii, dar și externe, ale cărei rezultate nu vor întîrzia să apară (după exemplul și al altor țări care au pornit pe un drum asemănător cu al nostru, de la o situație chiar mai grea — Germania, Japonia după al doilea război mondial).

O mențiune specială, în încheiere, se cuvine a face și cu privire la importanța *sistemului bancar* în procurarea resurselor financiare necesare persoanelor fizice și juridice pentru desfășurarea și dezvoltarea propriilor activități, după cum și pentru sprijinirea reformei inițiate de noua conducere a statului, ca urmare a ajutorului financiar-valutar contractat cu organisme internaționale specializate (Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare). Se știe că băncile au avut întotdeauna un rol deosebit în susținerea realizării unor proiecte și programe de creștere, dezvoltare, progres, refacere sau reconstrucție, datorită capitalului pe care l-au pus la dispoziție, ca sursă principală sau în completare pentru atingerea obiectivelor propuse.

De aceea, alături de capitalul propriu (uman, material, financiar) disponibil, cel împrumutat, sub diferite forme (bănească, materială — produse, tehnologie — investiții) este și va fi de un real folos relansării economiei românești și transformării radicale a coordonatelor standardului de viață a populației, sub toate aspectele : locuință-gospdărie-familie ; educație-învățămînt, sănătate, știință și cultură, mediu natural și social, servicii în general, dintre care cele sociale în special, tehnică de vîrf și tehnologie avansată, infrastructură modernă, sistem informațional perfecționat, toate administrate de către un stat democratic, pluralist și umanist, aflat sub supravegherea și controlul participativ continuu al maselor.